

les alqueries pèdia

Fitxa per lesalqueriespèdia / Museu de memòria oral

Participants	Puri Castillo Conchy Rubio
Organització	Encarna Gimeno Fuster
Títol	<i>Escoles de les Alqueries: Bellaguarda</i>
Categories	Escola, infància, postguerra, dona
Data i lloc de la gravació	Dimecres 7 d'abril de 2021
Gravació i edició	Etnograma (Nelo Vilar, Laura Yustas)
Enllaç	https://youtu.be/IBMF91Jw518
Extracte	https://youtu.be/e5w7THOYRI

Tornem a les escoles de les Alqueries, ara toca l'escola de Bellaguarda o de la Carretera, a on el dimecres 7 d'abril es va celebrar una xarrada amb dos antigues alumnes: Puri Castillo i Conchy Rubio, per a un grup de xiquetes i xiquets. Esta activitat es va fer un dia abans que la de l'[Escola de la Palmera](#), però com que este edifici és més recent vam decidir començar per carrer de la Mare de Déu de la Rosa.

Puri i Conchy expliquen com era l'escola i com va ser la seua infància. Elles van viure el gran canvi educatiu que va suposar l'aparició de l'[Educació General Bàsica](#) (E.G.B.), quan es van ajuntar a xiquetes i xiquets, es va organitzar l'ensenyament per cursos i matèries, i cada una d'estes tenia el seu llibre

La gravació d'esta activitat es va realitzar amb dificultats inesperades i el so és bastant deficient; es pot millorar la comprensió activant els subtítols del vídeo.

Sinopsi

Puri Castillo i Conchy Rubio ens parlen del seu pas per l'escola de Bellaguarda o de la Carretera, i el canvi de l'escola segregada i unitària a un sistema molt més obert i estructurat.

Transcripció

Puri.- ...i mosatros per darrere juàvem i mos mesclàvem els xiquets i les xiquetes, estàvem junts. I teníem un vigia que estava allí a la punta i quan venien els professors, que venien aixina passejant, feia: "eh, que ve el mestre i la mestra!", i entones tots els xiquets, blum!, mos separàvem. Quan els professors se'n tornaven a passejar cap ací mos tornàvem a mesclar. Però quan estaven ells no podíem mesclar-mos, perquè no dixaven. Les xiquetes tenien que estar allà i els xiquets ací.

¿Algo que quieras decir tú? [A Conchy]

Conchy.- Lo mismo; lo único que nosotros ya éramos niños y niñas juntos. En la misma clase teníamos desde primero hasta tercero, y ya éramos niñas y niños juntos, ya podíamos jugar en el patio juntos a todo lo que queríamos. Yo todos los días me casaba: tenía un amiguito y todos los días nos casábamos en el patio [risses]. Todos los días teníamos boda. Y nada, yo tuve la suerte que yo empecé en primero pero no hice segundo curso, yo de segundo me pasaron a

tercero, no hice el segundo curso. Entonces iba un poco más atrasada que los demás porque, claro, yo no había hecho segundo. (...) Algunas cosas de las que preguntaban yo no las sabía, porque yo no había pasado por segundo curso.

Encarna.- I quants cursos teníeu, d'escola?

Conchy.- Aquí hasta tercero. Yo hasta tercero.

Puri.- No, no, però mosatros hasta que se van canviar les normes i mos van ficar xics i xiques, que va ser ja en la plaça, estaven tots els cursos, des del primer hasta el huité.

(...) Estaven, per exemple, els de huité escomençant la fila i acabaven en tercer o quart. I después un atra fila i un atra fila hasta que... I una mestra tenia tots els cursos.

Conchy.- Yo un maestro para tres cursos, teníamos.

Puri.- I quan la mestra per lo que fóra no podia vindre o li feia mal la panxa o lo que fóra, dixava les de huité que mos cuidaren a les atres. O siga, entones teníem responsabilitat dels majors als atres. No és com ara que no dixen als xiquets amb els majors, sinó que entones els germans cuidaven dels xiquets menuts. Ara no, ara no poden dixar-los responsabilitats, entones sí que la tenien. Entones mosatros veníem... jo venia d'allà dalt que vivia allà a l'autopista, que era una alqueria en una urbanització i veníem a peu, i veníem assoles. I anàvem arplegant-mos uns xiquets als atres. I veníem i no passava res. No passava res mai. I

ací en escola si te portaves mal, que no feies algo, te feien ficar els ditets aixina. Fiqueu els ditets aixina. I amb la regla te feien: PAM! O aixina, i si llevaves la mà entonces te pegaven dos reglaes [risses]. I si te portaves mal com jo, que era un poquet travessa, perquè un dia li vaig ficar una xinxeta a la cadira de la meua companyera [risses], te castigaven ahí al passillo i quan venien a dir-li a la mestra que era hora de... que eren les cinc, perquè entonces mos feien anar a l'últim que estaves, venien a dir-mos: "de part de la senyora Lolita que són les cinc", i entonces el mestre li feia: "pues moltes gràcies, carinyo". I a vegaes, com me passava a mi, que me tocava vindre ací, i jo com els xiquets de la Encarna: tota roja com una tomata, perquè clar, te tocava anar ahí i tots els xiquelos: RUUUM! "De part de doña Lolita que són les cinc. —Vale, gràcies". I RUUUP, tu a dins. I quan li tocava al xic, com a mi era el que a mi m'agradava resulta que jo sempre estava castigà en el passillo. I no res, passaves vergonya i tot això però era molt bonico. I después ja als onze anys, mos van passar a la plaça ja és quan mos van ficar als xics i les xiques junts. Però jo, hasta els onze anys, separats. Escara que después teníem la nostra pandilla com Verano azul, eh? O siga, mosatros teníem la nostra pandilla i mos ho passàvem pipa. I lo de saber-se les coses... la tabla del 7 jo me la vaig adependre aixina cara a la paret [risses], i no me s'olvidarà, eh? Amb dos llibres en la mà, i esta tamé. I vaig a dir-vos una cosa: mos arreaven palo però no estem traumatitzades, eh? Mosatros estem superbé, tenim el cole com una alegria, no el tenim... Però la forma de l'educació de ara és molt diferent a antes.

Conchy.- Antes eran más estrictos, tenias que saberte las lecciones, si no las sabias te castigaban sin recreo. Así como ahora a lo mejor vas a un examen y no pasa nada, porque no pasa nada así porque al final no llegas a final de año no pasas de curso, allí si no estudiabas y no aprobabas estabas castigada toda la semana. **[5 min.]** O sea, ya en el colegio te castigaban desde el principio, luego en casa ya era otra cosa. Pero ya en el colegio ya te digo: tú no trabajabas bien en el colegio no salías al recreo ningún día, te quedabas sin recreo. O dia sí día no. 5:20

Puri.- Y día también.

Conchy.- Sí, había día que no salías ni a pasear. Ni a mediodía. Era más estricto que ahora.

Puri.- Y los juegos que teníamos aquí, els jocs que fèiem ací eren la goma, "corre que te pillo", cosetes que entonces eren diferents a ara, les xiques juàvem al [*inintel·ligible*] a això que t'agarraven i te paraven i te quedaves aixina. I jo com era un bitxo, pues resulta que a mi me paraven la primera perquè si no parava a totes les demás. Però bueno, jo m'he criat entre xics i entonces era normal que fóra un bitxo.

Conchy.- Y estava el juego del "Churro va" que teníamos toda la espalda echa un desastre.

Puri.- "Churro, mediamanga y mangotero", i tots damunt [risses].

Conchy.- Yo creo que nunca he tenido tanto dolor de espalda y de cabeza como jugando a eso. Te saltaban encima y tú tenías que poner la cabeza debajo de las piernas de una compañera contra la pared y tú agachada así. Y decían "churro va" y tenían que saltar lo más alto encima de la compañera, pero saltava de lleno encima de la espalda, o sea como si fuéramos burros, igual. Pero acababas muerta: dolor de cuello, dolor de espalda, pero mira, también sobrevivíamos.

Puri.- No, no mos passava mai res. Esta escola la va fer el del xalet Mesado pa que els xiquets que vivíem per ací que érem molts no anàrem lluny a escola, pa que no tinguérem que anar tan lluny; perquè ací vivíem per totes les alqueries de alrededor i pa que no anàrem allà baix a

la plaça mos va fer esta escola. Entonces és molt d'agrair perquè la va donar pa que els xiquets no tinguérem que... va ser molt molt molt bonico perquè mosatros en aquella època no teníem tantes coses com teniu vosatros. Penseu que entonces no teníem jocs, ni teníem tantes nines ni teníem tantes coses pa juar com ara teniu tots, i teniu bon menjar, bones coses... Entonces pues és molt d'agrair que este home fera això per mosatros. Perquè entonces quan mosatros veníem del cole, com mosatros anàvem assoles, que podies anar, que no passava res, si agarràvem un nyesplero en un moment el féiem com quan passava la marabunta [risses], si agarràvem un cirerer... hi havia un cirerer ahí que hi ha un pou i el cirerer a la pobra Vicentica li va'n dir pelat. O siga, per ací mos n'anàvem a fer maleses per ahí, perquè clar, no mos dia ningú res, pues això. I he dut unes fotos...

I juàvem tamé a això que te ficaves aixina i els altres te saltaven...

Encarna.- Ah, sí: a saltar.

Puri.- I a les pedretes, a això que arreplegaves pedretes i [inintel·ligible].

Conchy.- Y a las canicas...

Puri.- A las canicas... Coses que no teníem... [inintel·ligible] que juar.

Pregunta.- Que si no tenien que anar hasta la plaça i hi havia gent que vivia [inintel·ligible]...

Encarna.- [Inintel·ligible]perquè ara hi han moltes cases ací, pero antes eren: tres cases allà, tres cases a l'altre costat... I pa que no crusaren la carretera els van fer esta escola. I sabeu gràcies a qui van fer esta escola? Li dien Mesado. I mireu, Mesado encara existix: el auelo Mesado...

Puri.- No, l'auelo no.

Encarna.- El bisauelo.

Puri.- El nét.

Encarna.- No, el nét és el que viu, però ell mos va explicar el atre dia [inintel·ligible] actualment viu el nét, que li diuen Mesado. Que el nét podria ser el vostre auelo, perquè és un nét ja major. Pues s'auelo, que era comerciant... No... s'auelo era el comerciant, i el pare era metge, al revés.

Puri.- El pare de Tono era metge.

Encarna.- El pare de Mesado era metge, el auelo Mesado era comerciant. I volia construir ací dos cases pa les seues nétes, mos lo va contar l'atre dia. Però com les nétes tenien que crusar la carretera i les donava por, va pensar: cediré el terreno a l'ajuntament de Vila-real i que ahí pugua fer unes escoles. Además ens va contar una anècdota no molt bonica, i és que va faltar una persona ací quan van fer els ciments, i per ixe motiu va decidir no construir les cases. Vale? Perquè ahí un familiar havia mort. Aleshores, Mesado, ara después quan investigueu el cole, si eixiu per darrere voreu ahí un xalet i molt de terreno; pues ixe xalet i tot el terreno que hi ha ahí, ixe hort de tarongers i el terreno que hi ha darrer, és del xalet de Mesado. **[10 min.]** El xalet és ixe que hi ha darrere blanquet amb una coseta marron en les finestres. D'ací no ho voreu, ho voreu después. Pues ixe, s'auelo és el que va donar este terreny a l'ajuntament de Vila-real, perquè recordeu que les Alqueries era una part de Vila-real hasta l'any 1985 que mos vam fer poble. Mos vam independitzar. Això ho sabíeu, els peques? Ho sabíeu? Vosatros ho sabíeu, quan érem Vila-real? No ho sabíeu?

Puri.- El meu fill és el primer xiquet que va nèixer ja sent poble. El meu fill Vicente José, que és el tio del xiquet.

Encarna.- Son tio? Julio, ton tio va ser el primer xiquet que va nèixer en Alquerías del Niño Perdido.

Puri.- I la primera xiqueta va ser Ana, la de la concejala.

Encarna.- Ana Llop? Ana María Llop?

Puri.- No ho sé, que era concejala...

Encarna.- Sí, Ana María Llop.

Puri.- Sí. La primera xiqueta ella i después el meu fill. El 85.

Pregunta.- De l'altre costat de carretera no venia ningú?

Puri.- Sí, sí, venia gent, claro.

Pregunta.- I no era perillós?

Puri.- No, no n'hi havia tant de trànsit. N'hi havia molt poquet de trànsit.

Pregunta.- Ja, però va haver uns anys que hi havien accidents.

Conchy.- Sí, a mi hermana se la llevó un camión aquí a la nacional.

Pregunta.- Per això, per això: enviar als xiquets assoles a travessar la carretera...

Puri.- Però entonces és que no hi havia tant de trànsit i no era tan perillós, però clar que venien, tots els de Bellaguarda venien ací tamé.

Conchy.- Los de Bellaguarda venian aquí. Yo vivía aquí detrás.

Puri.- Mira, en el mes de maig féiem el mes de Maria. Totes les xiquetes dúiem flors de casa i li féiem un altar a la Mare de Déu i li cantàvem cançons molt molt molt boniques. I allà a les quatre i mitja o això escomençàvem a cantar-li i això. Cada dia duia una xiqueta flors, o siga, no dúiem totes a la vegà. Entonces anàvem canviant i teníem el comboi de fer-li l'altar a la Mare de Déu. Después en Nadal tamé cantàvem molts villancicos, teníem xiques que cantaven superbé ací, però molt bé. Incluida jo un poquet, però n'hi havien dos xiquetes per lo menos que cantaven com els àngels. Entonces quan venia Nadal féiem un teatret pa que la gent vinguera a vore-ho, de Nadal. Ahí cantàvem villancicos, cantàvem moltes coses. Què més féiem? Féiem moltes coses... encara que no puguérem anar-mo'n de viatge com ara se va...,

perquè jo quan vaig escomençar a anar de viatge per ahí a vore coses en el cole ja era quan mos van mesclar amb els xiquets i ja va ser en la plaça. Als 11 anys, una foto que hi ha que estem més grans; mira... la última foto... mira, mira... En esta foto va ser l'últim any que vam estar ací, que ja vam passar d'ahí... veus?, estem ahí totes. Mira, este és el germà... ella té... són nou germans; mira, esta és germana d'ella, esta tamé és germana d'ella... a vore. ¿Dónde están tus hermanas, más?

Conchy.- Está Mari Carmen, Fina... y eso.

Puri.- Bueno, da igual. Éste es l'últim any que vam estar ací, d'ací ja mos van passar a la plaça i va ser el primer any que mos van mesclar amb els xics i ja va ser quan mos van canviar la... allò que teníem la enciclopèdia aquella que era... dels germans als germans te la passaves; ixe any sigüent ja va ser ja dotze llibres, o siga cada tema era una cosa, per assignatura, ja era diferent completament. Pa mosatros va ser un cànvit, vamos, total, perquè tu imagina't: d'estar sempre separats a estar mesclats junts els xiquets i les xiquetes... Después vam anar allí a l'escola i vam trobar xiquets que eren molt borts, tamé, i vam anar amb don Sixto; don Sixto va ser un mestre espectacular. Don Sixto i Garrido Juan, era un senyor que va ser molt bon mestre. I entonces mos van mesclar i vam vore que no era tan raro estar amb els xiquets, que era molt normal. Pa mi va ser una experiència molt bonica.

Quin any va ser, més o menys?

Puri.- Jo tenia onze anys, jo vaig nàixer el 59... compta. Compta tu.

Dotze anys, díus?

Onze.

El 59? Pues l'any 70.

Ixe any va ser una cosa molt rara, molt estranya. Ixe anys mos van passar... jo entonces estava... tindria deu anys... a quart, me pareix que era a quart, i mos van passar quart, quint, [sext,] sèptim i huité, els que van voler anar a estudiar a Borriana, a l'institut, [15 min.] se'n van anar; els que no van voler anar a Borriana a estudiar se'n van anar a la plaça. I vam anar ixe any a la plaça i a l'any sigüent vam anar a la Palmera, que ja teníem quasi catorze anys. Quasi catorze. Entonces es veu que necessitaven gent pa agarrar en la... Tu imagina't, sent de quart anar-te'n a primer d'institut, és un canvi molt d'això, i sin embargo va haver gent que ha estat en bancs después, ha estat estudiant. Però ixe any va ser el any que va canviar tot, va canviar tot: vam entrar amb els xics, el que va voler se'n va anar a Borriana a estudiar, els que no se van quedar ací, mos van separar per grups, o siga, els de sisé en un puesto, els de sèptim en un atre i els de huité en un atre, i ja va ser diferent.

Tú ese curso estabais separados, ¿no? O sea que no era todo un curso.

Conchy.- Un curso, sí. En la plaza entramos con un curso ya.

Això seria l'EGB, quan va arribar l'EGB.

Puri.- Exactament, exactament.

Conchy.- Después, de la plaza ya pasaron al colegio Pintor Sorolla. Pero mis mejores recuerdos, en la plaza los profesores eran magníficos. Luego ya en Pintor Sorolla tenía a Don Gonzalo y a su mujer, que vive aquí en las Alquerías, y doña Ana que era de Castellón y eran muy buenos profesores: apoyaban mucho a los niños, escuchaban mucho... esos dos casos... los mejores colegios.

Puri.- Es que aquí la maestra era bastante mayor y [inintel·ligible] per a tindre huit... claro, jo crec que la dona estaria hasta el cap. A lo millor... Doña Lolita. I ací estava don Samuel Garrido Juan, que era... que va ser alcalde de Vila-real después. Después va ser alcalde. I jo a la plaça vaig tindre ja a don Sixto però que va ser un senyor molt meravillós que mos va tractar a les xiques que mos integrarem amb els xiquèlos, mos va mesclar, mos feia que férem coses junts...

La veritat que va ser un canvi especial, perquè ací... Tu... es que va ser com si... , passarem d'un règim a l'atre en este any. En este any va ser el últim que vam estar els xiquets assoles.

Conchy.- El régimen aquí, el año que estuve yo aquí no era bueno.

Puri.- No era bueno, no. O sea, a los niños nos trataban con bastante dureza.

Conchy.- Te daban un bofetón que eso era...

Puri.- Yo es que tuve muy mala suerte. Yo amb doña Lolita...

Conchy.- Yo y los compañeros que iban delante, también más pequeños, pero ese profesor era muy...

Puri.- ¿Tú fuiste la que te rompistes el diente contra la pared?

Conchy.- No, Rosa Mari, la hermana de Eugenio.

Puri.- Le pegó un cachete, se pegó contra la pizarra y se rompió un diente...

Conchy.- Era de pegar... con la mano abierta, el anillo de casado y partirle la boca, o sea pegar...

Puri.- Bueno, una anècdota: ací a Tere, a esta xica, un dia perquè no se sabia... perquè resulta que clar, com la mestra no podia amb tots, pues feia que els germans mos ajudaren a dependre les tables i moltes coses. Perquè el meu germà té quatre anys més que jo, entonces ell me va ensenyar a mi la tabla del set, totes les tables. Però resulta que ja la germana era esta; en compte d'ajudar-li pues no li va ajudar, i no se sabia la tabla i cada... i li feia: "seis por siete", i aquella no ho sabia. I li feia: PLAF! "Seis no sé cuanto": no s'ho sabia, PLAF!, i li va pelar tota la orella. I com mosatros era la nostra companyera perquè érem totes del mateix grupo, va... a la sendemà vam fer huelga. I no vam acudir a escola. I ahí darrere al xalet de Mesado ahí mos vam quedar, no vam vindre a escola. I què casualitat que ma mare, que no baixava mai cap abaix ni res, ve... perquè resulta que hi havia un clementí al costat de ma casa que furtàvem... el xiquets quan anàvem cap a casa mos menjàvem totes les clementines [risses], i ella vivia al costat de ma casa. Entonces estava la guàrdia civil i ma mare va vindre pa avisar-mos que no anàrem a menjar. I va i ve allí i diu: "què feu ací? —i dic: estem fent huelga. —I diu "i perquè esteu fent huelga? —I dic: perquè la mestra li ha pelat l'orella". Però Tere no li ho va dir a sa mare. És que entonces no li díem a les mares.... no contàvem a les mares lo que mos passava ací.

Conchy.- Yo a mi madre no, pero a mi padre sí.

Puri.- Ella sí. Se lo dijo.

Conchy.- Yo a mi padre le dije: "yo no voy a clase. —¿Por qué? —Porque el maestro cuando voy me pega. —¿Pero por qué te pega? —Pues porque me pega. —¿Pero te pega a ti sola? —No, a todos". Y mi padre estaba aquí con la cuadrilla de coger naranjas, venían aquí. Mi padre entonces yo lo vi de aquí, claro, se veía la carretera, se veía todo. Y yo vi a mi padre cruzar y digo "madre mía, le he dicho..." [risses]. Y lo sacó, lo sacó. Le dijo que **[20 min.]** si no le daba vergüenza pegarle a las niñas. Porque sólo nos pegaba a las niñas. A los niños no les pegaba, sólo a las niñas. Y mi padre le dijo: "si no las toco yo y tengo diez —porque tenía nueve chicas y un chico—; no las toco yo tengo nueve —nueve niñas—, ¿las va a tocar usted?". Mi padre le dijo: "si mis hijas vuelven a casa diciéndome que las ha tocado...", luego claro, a mí no me tocaba pero tocaba a las demás, como las demás no decían nada... Pues así funcionaban.

Puri.- Ai, mira, en esta foto estem... en esta si jo tenia cinc anys... En esta. Mira, eixa de les trenetes sóc jo. Esta era la professora que después se'n va anar allí a València, que ella era monja, i era... doña Maribel, era supermaja, era molt d'això. I después mos hem ajuntat al cap dels anys totes les alumnes, estes, mos hem ajuntat farà deu anys o quinze anys i mos hem ajuntat i vam fer un dinar. Vam tindre la mala pata que después la dona va tindre càncer i se va morir, però m'enviava totes les... a mi diu

que me volia molt perquè diu que pareixia una nineta, i tots els nadals m'enviava una postal. I va haver un any que no me la va enviar i era quan se va ficar mala i se va morir. Però doña Maribel, veus?, lo que passa que ahí la veritat totes estes tenen deu o quinze anys més que jo, perquè jo era més xicoteta. Veus?, esta foto està feta ací.

Conchy.- Esto estaba todo con gravilla de esta pequeña. Además tenías todas las rodillas llenas de... de jugar aquí en la grava.

Puri.- Ixe és el meu germà i jo darrere, ahí darrere. I ací està els dos germans meus que venien ací, sixty-u, sixty-two... Jo i el meu germà.

Sixanta-cinc sixty-six.

Pues ahí tenia... jo vaig nèixer en el 59.

Molt bonica, eh?

Per això la mestra me volia, pareixia una nineta [risses].

Conchy.- Mi madre tenía un cuadro con mi hermana Mari Carmen y mi hermana Fina. La misma foto pero en cuadro.

Puri.- I això de cantar el Cara al sol i totes ixes coses mosatros no ho hem pillat, eh?

Resar sí que resaríeu, no?

Puri.- No, només el mes de Maria.

Conchy.- No, rezar no, a mí no me pilló... Sí que nos obligaron a hacer el catecismo. No es como ahora que si no quieres hacer la comunión no la haces; antiguamente sí era una obligación, que te obligaban a hacer la comunión. Yo cuando pasé al colegio Pintor Sorolla, ahí ya no era obligatorio la Religión. Ya podías hacer otra cosa: "Alternativa" le decíamos. Si no hacías Religión te quedabas mirando un libro o leyendo. O sea, quien no quería hacer Religión no hacía.

I a la Palmera heu anat?

Puri.- Sí, jo tamé.

Conchy.- Ella a la Palmera, yo pasé de aquí a la plaza y de la plaza a Pintor Sorolla.

Puri.- Sí, però en la Palmera ja ho tenien com ara, teníem sis llibres, era tot separat, no era com la Enciclopedia que teníem ací. Ací passava la del meu germà a l'atre germà i a mi. I ahí anava tot. Allà tamé era lo mateix. Allà vaig anar el últim any. Allà em van donar el certificat d'estudis. Que els dos últims anys no vaig anar a escola perquè ma mare estava malalta i no me dixava anar a escola pa que la cuidara. Cosa que ara l'hagueren tancat a ma mare a presó.

Impensable. Entonces tu no anaves a escola, ta

mare no te dixava anar i no passava res. I jo ixos anys no vaig anar a escola, als dotze anys...

Conchy.- Más que nada a las chicas; a los chicos sí que los hacían ir.

Puri.- Los chicos a los trece años se iban a coger naranja.

Conchy.- A coger naranja. Mi hermano con trece años a coger naranjas.

Puri.- Mis hermanos que están en la foto, a los trece años ganaban jornal de hombre. A los trece años. Y las chicas que venían aquí a la [escuela]... las más mayores, por la noche se iban a velar con sus madres ahí a la Agroal. Al almacén.

Conchy.- Sí, sí, mis hermanas igual.

Puri.- I jo... me dixava ma mare una llista de la compra, i jo anava ahí -això era una tenda;- jo me dixava la noteta de ma mare i quan me

n'anava a escola l'arregljava i me n'anava a escola amb la compra.

Conchy.- Era la [inintel·ligible]... de Miguel Bruno.

Puri.- Sí, la de la tia Conchín. Mosatros... quan anava a casa posava la roba a ramulla, perquè no teníem llavaora, la dels meus germans i això, i quan venia a casa la llavava. I entonces venia una amiga meua que li dien Rosa María que pa poder juar m'ajudava a llavar la roba pa poder anar-mo'n a juar [risses]. Pa que cundira perquè sí no no podies fer coses. Entonces tenien als huit anys o nou anys ja teníem unes obligacions. Que ara no tenen: al carrer a per els germans... Jo era la xicoteta, [25 min.] i ja veus, però jo era la xicoteta i al ser xica me tocava fer de tot.

Conchy.- En mi casa las más mayores cuidaban a las más pequeñas.

Puri.- Un atra cosa: els dissabtes tamé veníem al cole, eh? Els dissabtes tamé veníem al cole. Els dissabtes féiem Religió, i el dissabte pel matí tamé solíem vindre ací.

Pues anar des de per ací a la Palmera són dos quilòmetros lo menos, eh? Això està molt lluny, eh?

Puri.- Pues mira, anàvem quatre vegaes al dia, eh? Anar-tornar, anar i tornar. Anàvem a les nou, eixíem a les dotze, entràvem a les tres i eixíem a les sis. Quatre vegaes. Però conforme me

n'anava arreplegava allí a la carretera a una xiqueta, después a un atra. Después venia [inintel·ligible] de casa...

Conchy.- Nosotros veníamos por aquí, ahí donde está... donde estaba la... bueno, ahí recogíamos a Rosa y a Pili y bajábamos todas a pie hasta el colegio de la plaza.

Puri.- I quan arribàven a escola ja n'érem quinze o vint. Anàvem arreplegant-mos unes a atres.

Conchy.- Nos íbamos recogiendo [risses]. Siempre ibas recogiendo: íbamos juntas... empezábamos mi hermana la que va delante de mí y yo, y la más pequeña, y ya empezábamos aquí, de aquí hacia abajo ya íbamos recogiendo compañeras.

Puri.- No nos traían nuestros padres, era una vergüenza que te trajera tu padre al colegio.

Ara no envies a un xiquet assoles...

Pero és que la llibertat que n'hi hava entonces tamé ho diu... ja veus ara... però la llibertat que hi hava entonces... ara no és bonico, perquè entonces mosatros mo n'anàvem per ahí pels horts.

I no res: anàvem a Pasqua junts, anàvem a Nochevieja junts...

Conchy.- Era más bonito, entonces no era como hoy. Ahora los niños en el colegio tienen amiguitos, tienen... pero no es como antes, antes los amigos eran amigos; es que estábamos todo el día juntos: en el colegio, fuera del colegio... No es como ahora, que ahora... sí, en el colegio, pero luego en casa ya se ponen delante del ordenador y ya no...

Puri.- Cuando podíamos salir a jugar, vamos, éramos un cohete borracho [risses].

Conchy.- Y yo me fui... con trece años me fui a trabajar en verano a una heladería a Benicásim. De pequeña trabajaba en una heladería. Y llevaba una heladería yo sola, con trece años. A ver qué niño hace eso hoy en día. Y cuando vine en septiembre, porque yo cumpla en septiembre los catorce años, doña Ana me llamó, me dijo: "tienes que venir porque tienes una beca para que puedas estudiar". Yo estaba trabajando, y dice: "tienes que venir para que tus padres firmen para la beca". Y ya le dije a mi madre: "si tengo que ir a estudiar no podré ir a trabajar", y mi madre me dice: "pues a nosotros nos hace falta el dinero", es verdad, mi madre no trabajaba y mi padre tenía un problema en la pierna y no era ni pensionista aún . Entonces yo al final opté, y doña Ana me decía: "pero ven y ves a estudiar, que tú vales para estudiar". Y no vine, no cogí la beca.